

szlovák nemzetiségi politika — szándékos, vagy nem szándékos? — hatása és eredménye. Ez a félasszimiláció félművelt, félértékű, hasadt-lelkű, sehol és semmiben teljességet nem érző és senki előtt teljes ember számba nem vehető szomorú egyénnel gazdagította Közép-Európa szomorú világát. Ez a „félasszimiláns“ volt az idegennyelvű iskola legjellegzetesebb áldozata. Aki egy nyelven sem beszélt tökéletesen, egyik nemzet irodalmát és történelmét sem ismerte teljesen, egyik nyelv helyesírását sem bírta kifogástalanul, eltekintve attól, hogy az idegen nyelven való tanulás a tudást, az ismeretek elsajátítását is hátrányosan befolyásolta, mert a fogalmak idegenül, minden lelki visszhang, emberi élmény nélkül, csak mint rideg szavak, gyökértelenül, üresen kongtak. Az ilyen iskola szülöttje ellenszenvvel nézi az idegen nemzetet, amelynek nyelvére rákényszerítették és otthontalanul bolyong saját anyanyelvében. És mivel az iskola sokszorosan rossz élményt jelent, a „félasszimiláns“ *erkölcsi képe képe az iskoláról, az oktatásról, a tanítóról, a tanárról, a tanulásról* távol van attól, amit a jó iskolának és a jó tanárnak kellene örök tanulságul a társadalom emlékezetébe vésni.

Ezeket a szomorú egyéni élményeket nemcsak a csehszlovákiai magyarság kisebbségi történetének adatgyűjteménye számára szeretnénk feljegyezni. Ezek az élmények nemcsak magyar, hanem középeurópai élmények. A vegyesnemzetiségű Közép-Európában a nemzeti ébredés kora óta már második évszázada vajúdik az új világ, amelynek gyógyírt kell hozni a sok emberi szenvedésre, ami a nemzeti türelmetlenség, az egymásra tált középeurópai népek megnemértése miatt hol az egyik, hol a másik nemzet fiainak és jövő reménységének életét keseríti meg az iskolában és az iskolán kívül egyaránt. A legalkalmasabb középeurópai gyógyír a magyar nemzet hagyományaiból meríthető: *a türelmes nacionalizmusból*, amely mindenkinek tiszteli anyanyelvét, nemzeti műveltségét, népi jellegét és emberi szabadságát. Ne legyen a nagyobbodó Magyarországon egyetlen iskola sem, ahol olyan tapasztalatok gyűjthetők, amilyen élményeket mi szereztünk a széthullt csehszlovák köztársaság idegennyelvű iskoláiban. Ez lehet a szentistváni Magyarország területi, nemzeti, szellemi és erkölcsi nagyságának legjobb biztosítóka.

Borsody István.

Gyermek — és ifjúsági könyvtárak.

A gyermek -és ifjúsági könyvtár régen elméleti tárgya a pedagógiának, de még mindig nem kezelik úgy, mint önálló kérdést, mely megoldásra vár. Pedig ez épúgy beletartozik a könyvtárrendszer teljes egészébe, mint a tudományos, szórakoztató vagy szakkönyvek csoportja. És beletartozik a — nevelés körébe is.

Ezt a szerves kiegészülést különösen az *amerikai* és *angol* könyvtáraknál találjuk meg.

Amerikában a gyermekkönyvtár megszervezése a társadalom nagy és fontos feladata. L. Stanley Jast a könyvtárakról szóló értékes tanul-

mányában¹ külön fejezetben tárgyalja ezt a problémát ilyen cím alatt: *Work with children*. Már ez a cím is (Gyermekekkel való munkálkodás) mutatja, hogy ennek a megoldásában a gyermek is komoly tényező. Róluk van szó a jövő társadalom érdekében. Amerikai elgondolás szerint: ha a leányokat általában úgy kell tekinteni, mint az asszonyok fiatalabb hajtásait, a fiúkat viszont úgy kell tekinteni, mint fiatalokú férfiakat.

Ez az elgondolás építette ki Amerikában a nyilvános könyvtárak keretében a gyermekkönyvtárakat. Tipikus alkotás: a terem egyik részén a fal mellett vannak az állványok tele könyvekkel. A könyvvállvány előtt padok, a terem többi részében asztalok székekkel körülvéve. Az irodai asztal mögött az „asszisztens“, aki adja vagy visszaveszi a könyveket. A régi időben a legfiatalabb és tapasztalatlanabb könyvtárost tették erre a helyre, mert ezt olyan kénytelen-kelletlen kötelességnek tartották. Ma másképp áll a dolog: ma a gyermekkönyvtárnak versenyeznie kell a mozival, a játékdélutánok népszerűségével és a versenyben nem szabad elmaradni. Könnyű és szabad hozzáférhetéssel kell a gyermekkönyvtárat kedves otthonná varázsolni. Az egész társadalom gondolkodásának irányítására kell gondolni s ezt hiába kezdenék a szülőkkel, ez egészen reménytelen volna. A gyermekeken kell kezdeni a társadalom javítását s erre szolgál a gyermekkönyvtár megnyerő berendezésével, vonzó könyveivel s oly könyvtári személyekkel, kikben nem drákói szigorúságú bírakat, de jó barátokat látnak a gyermekek. Közlebbi cél: *a jövő olvasóit kell képezni* s ha a felnőtt nem keresi eléggé a jó könyveket, meg kell azokat kedveltetni a gyermekekkel. A fáradt nagyok néha csak az időt akarják megölni az olvasmányaikkal, néha csak álomhozó szert látnak bennük — észre kell venni, hogy a gyermek komolyabb dolognak tartja a könyvet.

A *tegnap* gyermeke még óva volt a világ veszedelmeitől, *ma* nem szabad őt magára hagyni, még kevésbé megelégedni azzal, hogy csak az izmait erősítse.

A terem bája, a képek művészi volta fontos ebben a teremben, de ez még nem elég: a jól szelektált anyag is fontos, sőt a legjelentősebb. És — ami a módszert illeti — *a szabad választás*. Az iskolában a tanító fejlesztheti a gyermek tehetségét — *ezt az élményt, a könyvek kiválogatását meg kell hagyni, amennyire csak lehetséges, a gyermeknek*.

Jast nagyon is számon tartja az egyéni különbségeket, melyek először a gyermekben nyilatkoznak meg. Vannak, lehetnek „gyermekes“ felnőttek, de viszont vannak határozott irodalmi ízléssel és érzéssel bíró gyermekek. Vannak oly gyermekek, akik szeretik a költőket, pl. Shelleyt és nem elégszenek meg a kivonatokkal.

Nem elég, hogy a könyvtárat csak az *átlag* gyermekek részére rendezzük be, mert mások a *ma*, mások a *tegnap* és ismét mások a *holnap átlaggyermekei*. A gyermekkönyvtárral kapcsolatos kiegészítő mun-

¹ Stanley Jast: *The Library and the community*, Thomas Nelson and sons, New York 1939.

kát nagyon hangsúlyozza Jast: a falra kitett vagy festett *vonzó képek*, a nehezen várt *mesedélutánok* szervesen hozzákapcsolódnak a könyvtár nevelő munkájához.

A könyvek megválogatását a könyvtárosok és nevelők együttesen végezzék, ennek az együttes munkának eredménye az anyag kellő időben való felfrissítése.

Az angol nyilvános könyvtárnak is szerves kiegészítő része a gyermekkönyvtár, az úgynevezett „Junior Department.”² (A Children's Department nevet azért nem használják, hogy ne bántsák ezzel a felnövő gyermek érzékenységét).

Ezek a könyvtárak 6–14 éves gyermekeknek vannak szánva. A múlt század nyolcvanas éveiben alakultak Angliában, az elsőt Nottingham rendezte be 1882-ben. Minden városi vagy úgynevezett grófsági (vidéki kerületi) könyvtárnak van ilyen ágazata. Mindenütt van egy meghitt sarok vagy terem, hol a gyermek otthonosan érzi magát.

Gyermekfolyóiratok, gyermekujaságok is hozzátartoznak az ilyen könyvtárhoz, nem hiányzanak a katalógusok, irányító feliratok sem s ezenkívül a rádió és filmberekezés, zenei és színpadi előadások teszik az intézményt vonzóvá. És a mesedélutánok, illetve a meseszoba, az a meghitt, meleg helyisége az épületnek, ahol a gyermek átadhatja magát a mese illúzióinak. Nevelési szempontból alig lehet eléggé értékelni ennek a gyermeklélekre való hatását.

Közvetlen célok: az emberi önérték, egyéni ízlés s a nemzeti érzés nevelése s erre eszköz: a könyvtári életet jellemző önállóság és szabadság. Iskola után rendszerint nyitva vannak e könyvtárak s hogy mennyire veszik igénybe, arra jellemző néhány számadat. Sheffieldben 1931–32 évben 36,000 ifjú kölcsönző 865,000-szer kölcsönzött; Glasgow-ban, hol minden kerületi könyvtárnak gyermeki ágazata is van, 832,000 otthonra való kölcsönzés történt; Manchesterben, hol minden fiókkönyvtárban Young people ágazat is van, ugyanezen évben 588,000 kölcsönzés történt felnőttek és 239,000 gyermekek részére.³

Hollandia könyvtárai a protestáns és katolikus egyházak alapításai vagy társadalmi alakulatok. Ilyen társadalmi alakulat az *Ons huis* munkáskönyvtár is, mely nemcsak a felnőttek, de a gyermekek szellemi szükségleteiről is gondoskodik. Gyermekklubokat alakít, játékdélutánokat rendez s napközben oszonnával is ellátja a gyermekeket. És rendszeríti a mesedélutánokat a gyermekek szórakoztatására.

Az *Ons huis* Ifjúsági Könyvtárában háromféle könyv található: 1. Képes és mesekönyvek 10–11 évesek számára. 2. 12 éven felüli és 3. a legnagyobb gyermekek számára való könyvek.

² Dr. Albert Predeek: *Das moderne englische Bibliothekswesen* Leipzig 1933 Ezt a könyvet Predeek, a berlini technikai főiskola könyvtárának igazgatója, angol-országi tanulmányútja után írta.

³ Id. m. 25. — Ezeket a számokat Predeek más angol és amerikai városokra is tipikusnak tartja. Nb. Sheffieldnek 1930-ban 490,000, Glasgownak 1.034,000 Manchesternek 730,000 lakója volt.

Franciaországban a gyermekkönyvtár ügyét egy 1932-ik évi miniszteri rendelet szabályozta.⁴ Belgium példáját követték, ahol már 1920-ban működött hasonló intézmény. A párisi gyermekkönyvtár (*L'heure joyeuse*) nagyon népszerű intézmény lett. Havonként két főnököt választ: egy fiút és egy leányt. Időnként összeül a *Conseil des chefs* s ezen a tanácskozáson a „volt” főnökök is részt vesznek. A választott főnökök tisztességük tartama alatt kötelesek a könyvtárral járó munkát ellátni. A főnökök legalább 12 évesek, a tagok 8—18 évig iratkozhatnak be. A tagsági jegyet minden tagnak meg kell váltani. Nyitva van a könyvtár minden csütörtökön 10—12 30-ig, vasárnap 10—12-ig. A könyveket 15 napra lehet kölcsönözni, aki elkésve hozza vissza, büntetést fizet.

Mothes szerint nagyon kitűnően bevált és csodálatos hatással dolgozik ez az intézmény. Fejleszti a gyermek ízlését, megóvjá őket a céltalan csavargástól és a tanító személyzet segítségével hozzászoktatja őket az önálló kutatáshoz.

A gyermekkönyvtárak szociális és intellektuális hivatásáról vaskos kötetben számol be a Szellemi Együtműködés Nemzetközi Bizottsága.⁵

Ez a bizottság a könyvállományok nyilvántartásával, a kölcsönzés nemzetközi lebonyolításának szabályozásával, egységes bibliografiai rendszerek megállapításával szerette volna a könyvtárügyet a szellemi együtműködés eszközévé tenni. S ebbe a programba természetesen beletartozott a gyermekkönyvtár kérdése is. A gyermekkönyvtár szociális és intellektuális szerepéről Mme Puech ír tanulmányt. Előre bocsátja, hogy társadalmi szerepre való előkészítésről csak olyan helyen lehet szó, ahol olvasókör is van (*Cercle de lecture*), mert csak ilyen helyeken lehet tanulmányi kurzusokat rendezni (pl. Kanadában, az Egyesült Államokban, Új-Zélandban, Skandináviában). Az a kívánság, hogy a gyermekkönyvtárosok együtt működjenek a Nemzetek Szövetségével — ma már időszerűtlenül hangzik, nem mintha a cél nem lett volna ideális, — az együtműködés célja tudniillik — de a gyorsan pergő események során kiderült, hogy csak a nemzetek kormányainak szövetségéről van szó és így az igazi népi erők jegyében nem lehetett a kapcsolatot megtalálni.

Mlle B. L. Weber a genfi nemzetközi nevelésügyi hivatal gyermekirodalmi osztályának ténykedéseiről számol be elsősorban a Référence könyvtárról, melyet a genfi Nevelésügyi hivatal alapított s ennek keretében olyan művekről, melyek az utolsó 40 évben megjelentek. E könyvek csoportjai a következők: 1. klasszikus művek, melyek az ifjúság közt el vannak terjedve, 2. olyan művek, melyek egy-egy országban a gyermeki életet ábrázolják, 3. olyan könyvek, melyek a nemzeti együtműködésre lelkesítenek, végül 4. olyan könyvek, melyek az utóbbi években az egyes országokban mint értékes alkotások ismertek és népszerűek lettek. E könyvekről az egyes nemzetekben működő munkatársak értesítik a központi hivatalt.

A Bureau évente ajándékkönyv-kiállítást szervez, ez sok embernek :

⁴ René Mothes : *Essai sur le regime administratif des bibliothèques publiques en France*, Paris 1939.

⁵ *Mission sociale et intellectuelle des bibliothèques populaires*, Paris 1937. Société des Nations.

nevelőknek, szülőknek az érdeklődését kelti fel a gyermekkönyvek iránt. Ezenkívül rádión is ismertetik az új megjelenésű műveket.

A Service d'information állandó felvilágosítást ad a hozzáférőknek. A gyermekirodalomra, gyermekújságokra és gyermekszínházra vonatkozóan állandóan kérnek útbaigazítást maguk a nevelők.

A fordítások kérdése is e munkaprogrammba tartozik. Állandóan számontartják a fordításra alkalmas műveket s e tekintetben nemcsak a fordítókat, de a kiadókat is megfelelő tájékoztatással látják el. Mind erről, mind a könyvek megválogatásáról sűrűn tartanak tanácskozásokat. A megbeszélésekről felvilágosító füzeteket adnak ki.

Az aktivitás e téren leginkább az *Egyesült Államokban* nyilatkozik meg, ott minden fiatal részére megnyílik az olvasóterem, oda szabadon bejárhatnak, lapozhatnak a képes albumokban vagy egyéb könyvekben, ott a vezetők a legszellemesebb eszközökkel fokozzák a gyermekek olvasókedvét, hogy ha megnőnek, akkor se tudjanak megválni a könyvtártól. S hogy ez így legyen, annak legfőbb feltétele a könyvtáros rátermettsége: legyen kulturális és szociális hívatásérzete, technikai ismeretekkel is rendelkezze, legyen lélektani intuíciója, finom tapintata és erős képzelő ereje: erről tesz tanúságot azokban a gyakorlatokban — pl. játékokban — melyekkel *rá tudja vezetni a gyermekeket a katalógus használatára*; ilyen tanulságos játékokra ad példát a L'heure joyeuse.

Az egyes nemzetekről szóló helyzetrajzokban (Rapports nationaux) — ezek során számol be Nevelős Gyula is a magyar népkönyvtárakról — egyedül a *brazíliai* közoktatásügyi miniszter beszámolójában látjuk nyomát a gyermekkönyvtáraknak. A közoktatási kerület nevelésügyi osztálya alapított egy önálló gyermekkönyvtárat, mely központjává lett a gyermekkultusznak s mely a következő ágazatokra oszlott: könyvek, rajzok, térképek, metszetek, bélyegek és pénzek, zene és mozi, művészet. Ez a könyvtár azt is célul tűzte ki, hogy kapcsolatot teremtsen az iskolával. A fővárosokon kívül a szövetséges államok belsejében is több helyen alapítottak gyermekkönyvtárat. Könyvkiállításokat is gyakran rendeznek. Abban a meggyőződésben, hogy az olvasmány hatékony eszköz az ifjúság értelmi képességének fejlesztésére, a központi könyvtár állandóan napirenden tartja és megvitatja a gyermekkönyvtárak s főleg a kölcsönkönyvtárak ügyét.

Dr. Max Wieser és dr. Erwin Ackernicht Der Volksbüchereibau c. illusztrációkkal is ellátott könyvükben (Stettin 1930) utalnak arra, hogy már magának a modern könyvtárépítésnek is tekintetbe kell venni a gyermekkönyvtár céljait. A gyermekolvasóterem és ifj. könyvtár helyiségei szervesen illeszkedjenek bele az épület egészébe. A stockholmi gyermek- és ifjúsági könyvtárnak külön olvasó- és kölcsönzőtermei vannak és 10,000 kötete. A stilszerűen díszített meseszobában félkör alakban vannak elhelyezve a gyermekek ülőhelyei.

Különös, hogy a gyermekkönyvtár ügyére nálunk nem történt komolyabb kísérlet. S ez annál különösebb, mert az ifjúsági irodalom kérdését már évtizedek óta tanulmányozzák. A Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak évtizedek óta komoly kérdése volt ez. Nógrády László gyermektanulmányi munkájának jellemző vonása, hogy a játékot és a mesét

a gyermek alkotó ösztönével hozta kapcsolatba és így e kérdés után: *milyen legyen a jó játék?* következett a második: *milyen legyen a jó képekönny és mesekönny?* és végül: *milyen legyen a jó gyermekirodalom?* Nógrádi felelete nagyon világos: ne legyen a könyv nagyon mesterkéltnél — így kívánja a művészi szempont. Minden könyv javítsa a morális életet! — ezt kívánja a nevelés vagyis a társadalom érdeke.⁶

Nógrády László: *A gyermek és a játék* c. könyvében megállapítja, hogy minden jó könyv tanít anélkül, hogy a morális igazság azt kiabálná benne: itt vagyok, olvassatok! Robinsont, Gullivert, a Verne könyveket, a Jókai műveket nemes tartalmuk és erkölcsi világuk avatja a gyermekek és ifjúság könyveivé.

Az irodalom — a jó vagy kevésbé jó könyveken át — beleszöveddik az életbe, ebből indul ki Ujváry Lajos, mikor a mai gyermek és a könyv viszonyát vizsgálja.⁷

Megállapításával, hogy ifjúsági irodalmunk a századforduló óta mennyiségben és minőségben óriásit fejlődött s szinte lázzá fokozódott, teljesen egyetértünk.

Az is kétségbevonhatatlan tény, hogy a mai gyerek tízesztendőskorában többet olvas, mint apái, nagyapái egész gyermekségükben. S ebből következik, hogy a mai gyermek könyvéhségét nehezebb kielégíteni. Nemcsak magyar, de egyben európai jelenség is ez. A világválságok által felvetett lelki problémák a gyermek lelkét sem hagyják érintetlenül. Öneki ugyan nincsenek tudatos problémái, de vannak ösztönös keresései. Az ő értékítéletei is meg vannak zavarva. Kérdések tolnak elébe és ő a kérdésekre válaszokat keres a könyvek útján.

Ujváry Lajos látja, hogy a gyermek az irodalom által formálódik és felveti a kérdést: *hogyan és mivé?* Nem nyugszik meg abban, hogy a könyvet a pedagógia indította el útjára, mert azt tapasztalja, hogy *a vállalkozás nem úgy ütött ki, ahogyan a pedagógia tervezte.* A gyermek és könyv viszonya századunkban — Ujváry érzése szerint — tragikusan fejlődött. Tragikusnak találja mindenek előtt azt, hogy a szülők, tanárok, nevelők nem ismerték fel idejében a könyv megnőtt pedagógiai jelentőségét.

Biztos, hogy részben ezeknek a tényeknek kell betudni, hogy a hivatalos szervek sem tudtak lépést tartani a fejlődéssel. A Népiskolai Ifjúsági Könyvtárt Intéző Bizottság (1902)⁸ A Középiskolai Könyvtárt Intéző Bizottság (1918) az Országos Ifjúsági Irodalmi Tanács (1923)⁹ útmutatásai nem juthattak el a nyilvánosság elé. De talán egyéb szempontok is érvényesültek, illetőleg érthetővé tették a mulasztást, amelyeket Ujváry nem vesz számításba. A világnézeti harc és a kenyérharc

⁶ Ma már hivatalosan is többet gondolnak az ifjúsági olvasmányokkal és a pedagógiai irodalom is számon tartja ezt a problémát. Szondy György, Ujváry Lajos s mások is alaposan foglalkoztak e kérdéssel s ide sorozható Vajthó László helyes érzéssel megindított vállalkozása is, mellyel a régi írások legjavát gyűjti össze, azokat, melyek a ma ifjúságát nevelhetik.

⁷ A Vajtó László szerkesztette: *A tanítás problémái* c. tanulmányosorozat 14 sz. Ujváry Lajos: *A mai gyermek és a könyv.* Kir. Magy. Egy. Ny. 1936.

⁸ NIKIB.

⁹ OIIT.

az utóbbi évtizedekben a társadalom minden rétegét megzavarták, ezek a harcok a szülőket, nevelőket, tanítókat is érdekelték és így sem a *hivatalos* sem a *nem hivatalos* felnőttek nem voltak abban a helyzetben, hogy a gyermek és ifjúsági irodalom termékeit tárgyilagosan tanulmányozzák, a helyzetükből és a világnézetükből sugárzó világnézeti megkötöttségek vezették őket ítéleteikben. S ha mindehhez hozzászámítjuk még, hogy a fiatalokat amúgyis generációs ellentét választja el a felnőttektől — akár a nevelőiktől, akár a szüleiktől — akkor igazán nem lehet csodálkozni azon, hogy a *gyermek és könyv* — a szülők és nevelők akarata nélkül vagy azok ellenére is — *egymásra találtak*. Tagadhatatlan, hogy ezért a tapogatózásért néha nagy leckét kell fizetni, Buffalo Billek és Nick Carterek mérget beszívni, de nézzük az érem másik oldalát is: a gyermekek sok jó könyvre rátalálnak — s ez nálunk sem lehetett másképp — a maguk jó életöszönéből is.

Eltekintve attól a tényről, hogy a legujabb időig sem a nevelőket az egyetem, sem a szülőket a tanárok nem világosították fel a könyvek igazi jelentőségéről és eltekintve attól, hogy nagyon sok iskolában egészen ötletszerűleg vagy az „osztályfőnökre“ vagy a „legfiatalabb“ tanárra bízták a könyvtároság tisztét — meg kell állapítanunk, hogy az igazi jó könyvek vonzóereje sohasem tévesztette el nevelő hatását. S ezt a nevelő hatást épen a súlyos idők hozzák felszínre. Különösnek találtam 23 év előtt, hogy tordai diákjaim^o — még a hetedik és nyolcadik osztályosok is — mohón olvassák Gaál Mózes Kenyér és becsületét, Hoffmann Ferenc elbeszéléseit, holott azelőtt csak a kisebb fiúknak voltak ezek kedves olvasmányai. Később értettem meg, hogy az események rájuk zúduló csapásai alatt ezek a fiúk valami mentő gondolatot, valami vígasztalást kerestek, olyan könyvet, mely ébren tartja bennük a jobb idők reményét. Természetes, hogy figyelni, irányítani kell a lehető mértékben a fiatalságot, de épen a nehéz idők mutatják meg, hogy nekik maguknak is vannak szempontjaik, nekik is vannak problémáik és ezekre ők nélkülünk is megtalálják néha a feleletet. Jellemző dokumentuma ennek a pozsonyi Móricz Zsigmond Önképzőkör 1932-ik évi Értesítője, mely a Szalatnai Rezső vezetése alatt dolgozó Önképzőkör munkájáról számol be. Egészen a Pápai Önképzőkör hőskorára emlékeztet ez a füzet, arra a 'korra, melyben a *Petőfik* és *Jókaiak* készítették elő a magyar jövőt. Ezek a pozsonyi diákok társadalmi regényeket és problémákat fejtegettek, falukutató munkát végeztek és mindezt olyan irodalmi felvértezettséggel, ami, valljuk be, egészen ismeretlen volt 3—4 évtizeddel előbb a mi középiskolai vagy egyetemi diákságunk idejében. — A fiatalok — nemcsak a pozsonyi önképzőkör diákjai, hanem mások is észreveszik, hogy az élet egyre változik és e felismerés alapján válaszják meg olvasmányaikat. Jancsó Elemér: *Az erdélyi magyarság életsorsa nevelőügyének tükrében* c. könyvében megírja, hogy az ifjúság ideológiai fejlődése Szabó Dezső és Ady Endre hatása alatt történt, holott nem valószínű, hogy akár a szülők, akár a nevelők nagyobb része irányította erre az ifjúságot. A tanárok más eszmekörben nőttek fel, a szülőknek ezer más gondjuk volt, mint az ideológiai irányítás. Ugyanezt a jelenséget látjuk a felvidéki ifjúságnál is, mely Ady, Móricz,

Szabó Dezső, Kassák Lajos hatása alatt, tehát a maga-választotta író-csoportnál érik meg a társadalmi kérdések megismerésére. (Krammer: A szlovenszkói magyar serdülő lelkivilága. Bp. 1935. 43-s köv. II).

Ujváry Lajos három kérdés alapján végzi kutatásait:

1. Melyik a megkérdezettnek pillanatnyilag legkedvesebb könyve?
2. Hány könyvet olvas átlag hetenként?
3. Tagja-e az iskola ifjúsági könyvtárán kívül valamilyen más közkönyvtárnak?

Az elsőhöz még két pótkérdés is járul: a) kiről szól a könyv? b) mit szeretett benne legjobban?

2458 hasznavehető válasz jött be. A tanulók 70%-ának rokon-szenve 20 író között oszlik meg. Legkedveltebbek; százalék szerint: Gárdonyi 16, Jókai 14, May 10, Verne 9, Cooper 3.6, Herczeg 2.7, Molnár 2.6, Defoe 2.5, Mikszáth, Dumas, Madách, Donászy, Arany, Sienkiewicz, Gulácsy Irén 1.9%. Dickens, Petőfi, Rákosi Viktor 1, Sebők, Twain 0.7%.

A fennmaradó 23% érdeklődése szétesést mutat.

Hasonló eredményekre jutott Drescher Pál is a Fővárosi Könyvtár fiókjainak 744 diákolvasójáról írt kimutatásában: 15 éven felüli iskolás-fiúk 1934 tavaszán a megfigyelés 4—4 egymást követő napján 46.5%-ban „annak a 11 írónak műveit vette kölcsön, aki a szerintünk legkedvesebb 14 közül való. A legnagyobb keresletnek Jókai, Herczeg és Gárdonyi örvendett.”

Megegyező eredményekre jutott Kempelen Attila is 1935-ben a Magyar Psychologiai Szemlében írt tanulmányában.

Ezek a számok mindenesetre nagyon jellemzőek, de nem szabad elfeledkezni róla, milyen *külső körülmények* vagy *belső erők* folytán alakulhatnak a százalékszámok? Az egyes helyeken található könyvválmány egyrészt a környezet, a szülők, a tanítók, a tanárok hatása másrészt és nem kis mértékben *az ifjúságban egy-egy könyvről kialakult közvélemény* nagyban befolyásolja a helyzetet.

Hogy ilyen közvélemény van és folyton alakulhat, az abból látszik, hogy a gyermekek nemcsak az *írók*, de *műveik közt is* különbsége, tesznek. Nem véletlen, hogy Jókai, Verne műveiből többet, Madáchnak Molnárnak csak egy alkotását szeretik olvasni.

Kor és nemek szerint is nagyon változatos lehet a kép.

A jövő útjait egyengetve Ujváry Lajos arra az álláspontra helyezkedik, hogy a könyv okozta bajt könyvvel kell gyógyítani. Kellő időben, kellő mennyiségben jó könyveket adjunk a gyermekek kezébe.

A szülők és tanárok, szóval a felnőttek elvesztették a vezetés hatalmát. Ezt kellene visszaszerezni. A bizalom megrendülésének oka pedig, hogy nem ismerjük az ifjúsági irodalmat és nem ismerjük a gyermeket... Bizonyos, hogy mind a két megismerés elengedhetetlen, de a gyermek ismerete — leginkább az angol és németalföldi példák után — arra int bennünket, hogy a feltételeket nekünk kell ugyan megteremtteni, de *a szabad választás önálló gesztusától s ennek jótékony nevelő hatásától nem szabad a gyermeket megfosztani*. Ezt pedig csak *a jól felszerelt Gyermekek- és Ifjúsági Könyvtárak biztosíthatják*. A gyer-

mekkel folytatott meghitt beszélgetések, a könyvforgalom számontartása, szakképzett könyvtárosok képzése, az ifjúsági könyvkritika — mind fontos dolgok, de csak *előfeltételei* lehetnek a Gyermek- és Ifjúsági Könyvtárak alapításának. Helyes, hogy a hivatalos könyvjegyzékeket és tájékoztatókat a nevelők és szülők kezébe is eljuttassuk, hogy ezáltal az olvasás irányításában mi felnőttek is részt vehessünk. De ha mindent meg is teszünk, amit tehetünk, pillanatra se higyjük, hogy az irányítást száz százalékosan mi tudjuk elvégezni. Ha mi lelkesedünk egy jó könyvért, ha a tanár szuggesztív erővel fel tudja hívni a tanuló figyelmét egy-egy értékes műre, az ilyen alkalmat nem szabad elmulasztani, de ne feledjük el, hogy *a művészek alkotásaikon keresztül közvetlenül is tudnak szólni a gyermekekhez és ifjakhoz s ők az ilyen közvetlen hangot értik meg a legjobban.*

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy ne tegyünk meg mindent a szülők és nevelők tájékoztatására. S mivel a gyermek- és ifjúsági irodalom fontos nevelő tényező, tehát a könyvtárossággal megbízandó tanárokat erre a hivatásra alaposan ki kell képezni. (Könyvtárosi megbízás és könyvkiosztás eddig nagyon ötletszerűen mentek). Az is biztos, hogy az írókat, tudósokat, művészeket szóhoz kell juttatni a könyvkiválogatás nagy műveletében s ezek után a könyvtárosnak még mindig nagy leleményre lesz szüksége, hogy a megfelelő könyvekre felhívja a gyermekek figyelmét. De ennek a műveletnek nem egyedüli formája az iskolai könyvtár, mely csak a tanulóknak áll rendelkezésére és nem a nyilvános könyvtár, mely a felnőttek számára alakult, hanem a gyermek- és ifjúsági könyvtár, mely rendre és rangra való tekintet nélkül az írói művészet örök jegyében fel tudja ébreszteni a kiskorúakban szunnyadó jobb hajlamokat.

Nálunk még semmi érdemleges dolog nem történt a gyermek- és ifjúsági könyvtárak megszervezésére. Kisebb-nagyobb könyvkereskedések talán próbálkoztak vele, végül mégis a felnőttek kölcsönkönyvtárára vannak a gyermekek utalva, melyek *válogatás nélkül* vagy kölcsönkönyvkereskedésekre, melyek *szintén válogatás nélkül*, adják kezükbe a könyveket. Könyvtár kellene, melyben a jó tanácsadó (Reader's adviser) ad jóbaráti felvilágosítást. Könyvtárosok, nevelők, orvosok, művészek határozzák meg a könyvtár tartalmát. Vannak az irodalomnak időálló művei, ezek alapozzák meg az újra meg újra felfrissült könyvtár állományát. Aki Jókait, Aranyt, Dickenst igazán élvezi, annak számára az új művekből is meg lehet találni az alkalmasokat... De mindennek alapfeltétele a gyermekkönyvtár, mely meghitt, meleg otthont ad neki, megmenti a rossz társaságtól, a vadregényes és kalandorkönyvek izgalmaiktól és közel hozza őt az emberiség legjobbjaihoz.

Kemény Gábor.